

LES RELACIONS ENTRE POLÍTICA LINGÜÍSTICA I COMPORTAMENT LINGÜÍSTIC: APUNTS DES DELS CASOS DEL FRANCÈS AL CANADÀ A FORA DE QUEBEC¹

Albert BASTARDAS I BOADA

Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació (CUSC)
i Secció de Lingüística General de la Universitat de Barcelona

---

The abstract can be found at the end of the article.
Resumen al final del artículo.

1. PRESSUPÒSITS TEÒRICS

Els grups lingüístics que viuen mesclats amb d'altres en el mateix territori presenten —en especial, si demogràficament també són proporcionalment minoritaris— una problemàtica especial pel que fa a l'èxit de les possibles intervencions de política lingüística favorables al seu manteniment. En ser de caràcter global i holístic el processament interpretatiu que, de la realitat, en fan els individus —és a dir que tenen en compte integradament una multitud de factors i d'elements a l'hora de determinar moltes de les seves decisions— la influència de mesures positives de política lingüística pot veure's reduïda per la presència simultània d'altres variables de caràcter econòmic, demogràfic, ideològic, tecnològic o d'altre tipus. Entendre, per tant, els processos d'evolució sociolingüística de grups diferents en contacte implica una aproximació multidimensional i transversal que ens permeti de veure les interrelacions ecològiques que sostenen els elements presents en la situació, i, molt especialment, tal com aquestes són sintetitzades i recollides en les representacions mentals, en les reaccions emocionals, i en les decisions lingüístiques dels individus afectats.

En la configuració social de barreja grupal, a més, les mesures de política lingüística esdevenen complexes i no són pas fàcils d'encertar per tal

1. Aquest treball s'emmarca en el projecte de recerca sobre «Transdependències ecològiques entre política lingüística i comportament lingüístic: el francès al Canadà a fora de Quebec» que comptà amb un ajut del Comissionat per a Universitats i Recerca de la Generalitat de Catalunya (1998).

com han de tenir en compte els dos (o més) grups (co)existents, els quals poden sostenir construccions de la realitat diferents i de difícil adequació mútua. A més a més, les influències de les mesures de política lingüística poden ser de caràcter limitat, en la pràctica, pel que fa al camp de les comunicacions públiques de dependència no-oficial i, encara més clarament, al de les comunicacions interpersonals no-formals. Vol dir això que, malgrat que hagin estat adoptades pel poder polític mesures adequades de política lingüística respecte de la protecció dels conjunts globalment més febles, aquests, en viure en un marc complex d'interrelació de diferents forces —sovint contraposades— poden no tenir garantida completament la seva estabilitat i la seva reproducció lingüístiques futures i poden evolucionar —més o menys lentament— cap a una disminució no volguda en nombre de parlants (ex.: suecs a Finlàndia)

Tot i que potser no n'hi ha encara gaire consciència —per les teoritzacions històriques que partien més d'una tipologia de contacte lingüístic 'vertical' que no pas de contacte 'horitzontal'— l'actual situació sociolingüística a Catalunya ja no és només un cas típic de 'normalització lingüística' tal com havíem definit aquest terme tradicionalment, sinó clarament una complexa situació en la qual el fet de la coexistència quotidiana de, com a mínim, dos grans grups de llengua primera diferent ha esdevingut un fet sobresortint i determinant de la caracterització del cas i de la seva evolució futura.

Esdevé urgent, doncs, complementar les aproximacions tradicionals basades en les experiències de països que empenien processos de dignificació i estandardització de la llengua 'nacional' amb d'altres perspectives que parteixin de casos en què el factor sobresortint sigui també la coexistència territorial de grups diferents en un marc en el qual els dos conjunts veuen reconegudes oficialment les seves llengües i els poders públics tracten de dur a la pràctica polítiques d'igualtat lingüística efectiva en el conjunt de la societat. Així, doncs, com les legislacions i actuacions del Govern del Quebec respecte del francès han estat sovint font d'inspiració per al cas català, prenen ara rellevància d'altres tipologies que ens poden mostrar amb més claredat les dinàmiques socioculturals globals que es posen en marxa en el tipus de contacte que es dona actualment a Catalunya. Si tornem a predre el cas canadenc com a base, ens cal mirar ara, doncs, no només el francès al Quebec —on les condicions demosociopolítiques han permès de crear ja una societat de clar predomini francòfon— sinó també el francès a fora de Quebec, on aquesta llengua continua amb el seu caràcter globalment minoritari i dependent, malgrat la igualtat federal i disposicions positives dels diversos governs provincials en matèria educativa i en

d'altres aspectes. Fóra convenient, per tant, conèixer les dinàmiques ecològiques d'aquestes tipologies de contacte llengua minoritària/llengua majoritària caracteritzades també per la seva 'minoritat' —o, en tot cas, simplement igualtat— demolingüística en la seva pròpia àrea subestatal de residència ja que seran aquestes, molt probablement, les que decidiran les tendències evolutives del(s) cas(os) català(ans) —i, de fet, les de moltes altres situacions de contacte horitzontal registrades per tot el planeta.

2. ELS ALTRES CASOS CANADENCS COM A FONT HEURÍSTICA: DEL QUEBEC A LA RESTA DEL CANADÀ

El cas dels francòfons al Canadà a fora de Quebec presenta una situació favorable de recerca si el que es tracta de veure són els determinants del manteniment o de la substitució lingüística en una situació de protecció lingüística oficial però, en canvi, de desigualtat pel que fa a d'altres aspectes també pertinents en les decisions humanes, ja que aquesta població habita un país en què la seva llengua té garanties constitucionals importants, però en canvi resideix majoritàriament integrada en societats i àmbits comercials i mediàtics de predomini anglòfon. És en aquest tipus de situacions on més clarament poden veure's els límits de les actuacions de política lingüística i on més podem comprendre les interrelacions transdependents no planejades que poden exercir una important influència contrària al manteniment del conjunt subordinat, fins i tot en el marc de polítiques i de discursos ideològics positius per al manteniment de l'idioma minoritari.

Comprendre les distintes evolucions dels casos de contacte lingüístic horitzontal o —més acuradament en aquest cas— horitzontal/vertical, implica haver arribat a conèixer les interrelacions dinàmiques entre els factors fonamentals de la situació i entre aquests i les interpretacions i accions dels individus. Les diferents situacions del francès al Canadà a fora de Quebec permeten millor que altres casos l'observació d'aquestes dinàmiques i, doncs, l'aprofundiment teoricopràctic útil per saber *on* i *com* mirar en altres casos, com ara, per exemple, els actuals de l'àrea lingüística catalana.

Protegits constitucionalment per la igualtat lingüística federal del francès i l'anglès i amb accions importants per part del Govern d'Ottawa i dels governs d'algunes de les seves províncies —com, per exemple, Nova Brunswick, Ontario o Alberta— que els forneixen en francès serveis administratius, sistemes educatius, mitjans de comunicació, etiquetatge i retolació, etc., la situació dels francòfons a fora del Quebec no és pas estable ni assegurada en el futur sinó que poden registrar-se desequilibris importants

en la continuïtat dels seus efectius demolingüístics. Descobrir les causes de la inestabilitat, les seves interdependències, les accions dutes a terme per contrarrestar-les i veure'n els resultats ofereix un programa de recerca enormement interessant per a l'aprofundiment d'una teoria ecodinàmica del contacte lingüístic i alhora d'enorme utilitat per guiar els tipus d'intervenció en les situacions catalanes, cada dia més caracteritzades per aquesta doble característica d'estatus oficial però alhora de continuació d'un grau important de 'minoritat' en molts d'altres aspectes.

3. LA DINÀMICA ECOLÒGICA DE LES CONDICIONS DEMOSOCIOILINGÜÍSTIQUES

Els índexs de continuïtat lingüística del francès al Canadà mostren diferències importants segons si les poblacions examinades viuen a Quebec, Nova Brunswick o Alberta, per exemple. Mentre la gran majoria de població quebequesa d'origen francòfon mostra un molt alta continuïtat en l'ús de la seva llengua primera francesa a casa,² és menor a Nova Brunswick —on els francòfons constitueixen un terç de la població de la província— i molt menys a Alberta, amb població francòfona per sota del 5% de la població total de la zona. Si bé és cert que hi ha diferències importants en les polítiques aplicades pels governs provincials en cada un dels tres casos,³ el grau mínim de protecció oficial inclou, per exemple, a Alberta, el dret a autogestionar-se les pròpies escoles on l'ensenyament és íntegrament en francès, fita tradicionalment desitjada per molts dels grups considerats minoritaris i vista com a garantia de la seva continuïtat cultural. A Nova Brunswick, a més, el francès té també caràcter igualitari amb l'anglès, amb usos oficials de caràcter administratiu i fins i tot estructura universitària. Fins i tot a Alberta, malgrat la proporció inferior de la població, els francò-

2. La major part dels estudis sobre la continuïtat lingüística dels francòfons al Canadà es basen en les dades censals, les quals contenen la resposta a les preguntes de quina és la llengua inicial de l'individu encara entesa i quina és la llengua més utilitzada ara a la llar. La diferència entre les respostes a aquestes dues qüestions és sovint la dada presa com a índex de continuïtat lingüística. No cal dir com pot ser d'imperfecte aquest índex, atès que no preveu la possibilitat de distinció de la llengua entre la parella, la llengua amb els fills i entre els fills.

3. Cal tenir sempre present que el Canadà és un país federal on cada «província» té un ampli ventall de competències pròpies i on el Govern federal no pot tenir pas una participació directa. Vol dir això que malgrat que la Constitució canadenca declari la igualtat de l'anglès i el francès en el pla federal, aquesta no és aplicada ni automàticament ni de la mateixa manera pels governs provincials, en especial pels de les zones amb menys nombre de població francòfona.

fons disposen també d'una secció en francès —la Faculté Saint-Jean— en el marc de la Universitat de la província, de caràcter públic. Cal no oblidar que, a més de tot això, el francès és present per llei en l'etiquetatge comercial i disposa de serveis de ràdio i de televisió mantinguts pel Govern federal amb caràcter general i per les emissores locals creades en el si de les seves comunitats, i tot això en el marc d'un discurs federal oficial de reconeixement igualitari dels «dos pobles fundadors», és a dir, anglòfons i francòfons.

Com és, doncs, que malgrat aquesta atmosfera que podríem qualificar de políticament favorable, la continuïtat intergeneracional del francès es debilita gradualment en les zones de fora de Quebec? Per què els francòfons abandonen progressivament la seva llengua primera? És a causa d'autoodi i, doncs, de representacions negatives envers el seu propi grup i el seu propi codi, com hem teoritzat des de la sociolingüística catalana per al fenomen de la substitució lingüística?

Una mirada atenta a les situacions canadenques fa veure amb claredat que la causació d'aquest fet cal cercar-la més aviat a partir del fenomen aparentment paradoxal dels resultats negatius produïts en un sistema per decisions vistes, en canvi, com a lògiques i necessàries en un dels seus subsistemes. Dispersa i poc concentrada la població d'origen francòfon a Alberta, les seves xarxes de relacions socials esdevenen formades àmpliament per persones de llengua primera anglesa, les quals, amb el creixement de l'aparellament exogàmic, forniran un alt nombre dels progenitors dels futurs descendents dels francòfons. Tenint en compte que en aquesta situació demosociolingüísticament minoritària el grup més petit tendirà a ser molt més bilingüïtzat socialment que no pas el conjunt més nombrós, les interaccions entre els cònjuges tendiran molt majoritàriament —i, de formal «natural»— a produir-se en anglès, tot i que es donin alguns pocs casos a la inversa a causa de la bilingüïtzació escolar voluntària d'alguns anglòfons, atrets per la utilitat laboral de l'oficialitat del francès a nivell federal. Molt probablement és aquesta la causa fonamental de les diferències que es registren entre la llengua primera dels individus i la més utilitzada posteriorment a casa, una vegada ja s'han aparellat.

És ben cert que la llengua triada per la parella per parlar-se no té perquè ser automàticament la llengua primera dels fills, però és això el que ocorre en un altíssim nombre de famílies canadenques d'origen mixt anglofrancòfon. A causa probablement de la incomprensió fluïda del francès per part de la majoria dels anglòfons canadencs de fora de Quebec, esdevé difícil el fet que el progenitor francòfon parli al fill en francès, ja que es produïrien situacions d'incomprensió per part de l'altre cònjuge present, fet

aleshores viscut incòmodament per aquest darrer i, per tant, ja descartat molt sovint per la persona francòfona. El resultat, doncs, és que per a molts progenitors francòfons —amb desig de continuïtat lingüística— l'únic recurs que els queda per tal de 'transmetre' als fills la llengua francesa és durlos a escoles que funcionin en aquest codi, dret legalment reconegut per als individus d'aquest origen. Molt sovint, però, i a causa d'aquest alt índex d'ús únic de l'anglès a la família entre els progenitors i els seus fills, es donarà el cas de ser centres per a individus amb ascendència francòfona però ja de llengua primera anglesa, amb la qual cosa el codi sovint més utilitzat en la interacció personal no-formal tendirà més a ser l'anglès que no pas el francès, la llengua que s'intenta desenvolupar i mantenir.

Malgrat, doncs, una vivència identitària positiva i no pas vergonyant, i en un marc polític de reconeixement lingüístic —tot i que, per exemple a Alberta, en el pla de les competències del Govern provincial el francès no és reconegut estrictament com a llengua cooficial— les condicions demoesociolingüístiques imposen la seva constricció en els esdeveniment comunicatius i produeixen un resultat de discontinuïtat cultural, sense que cap dels participants l'hagi cercat de manera planejada i conscient.

En el cas de Nova Brunswick l'índex de continuïtat és clarament superior i respon molt probablement a l'alta concentració de la població en parts específiques del territori, fet que no només ajuda a la possibilitat d'un ple ús quotidià del francès sinó també un menor grau d'aparellament exogàmic, fet que afavorirà clarament la continuïtat familiar de la llengua intragrupal i la transmissió com a primer codi dels fills. En els casos d'exogàmia, però, la dinàmica tendirà en general a ser la mateixa que a Alberta, si bé potser amb alguns casos més de fills familiarment bilingües pel fet d'una major comprensió del francès per part d'alguns dels anglòfons d'aquesta província —més en contacte amb els francòfons que no pas els d'Alberta—, la qual cosa podrà permetre eliminar la incomoditat de la incomprensió de les comunicacions en francès entre l'altre cònjuge i els fills. D'altra banda, el fet del caràcter oficial igualitari del francès a Nova Brunswick —amb possibilitats de treball en els àmbits administratius provincials— també pot afavorir l'acceptació de la continuïtat del francès pel progenitor anglòfon, que hi pot veure avantatges laborals per als fills. El fet, per tant, de disposar o no de plena oficialitat també en un nivell de Govern provincial —a part del federal— és un factor que intervé certament en l'evolució de la situació, tot i que les constriccions demoesociolingüístiques continuaran tenint una influència realment important.

4. ALGUNS ENSENYAMENTS PER A LA SITUACIÓ A CATALUNYA

Les dinàmiques sociolingüístiques dels casos canadencs suava exposades —que podem trobar també en els suecs a Finlàndia i, tot i que en un context diferent, en els romanxos suïssos, entre d'altres— fan veure la necessitat d'adonar-se de les limitacions de les polítiques d'oficialitat lingüística tradicionals davant dels fenòmens produïts 'espontàniament' en el pla demosociolingüístic. Intentar salvar comunitats lingüístiques en situació minoritària pot ser de vegades molt difícil a causa dels processos engegats per la pròpia estructura de la situació, i d'intervenció governamental no gens fàcil ni clara. Hom farà molt millor, doncs, de prendre'ls en consideració i de conèixer-ne el funcionament més que no pas d'ignorar-los i de centrar-se només en la reivindicació de determinades mesures polítiques l'impacte de les quals pot ser feble o mal dirigit.

Per al cas català, doncs, crec que aquests casos posen damunt de la taula la necessitat de considerar els usos lingüístics no-formals com el pla fonamental de la transmissió lingüística intergeneracional. Influeix potencialment pel pla de les comunicacions públiques de determinació oficial, el comportament comunicatiu «espontani» té, no obstant això, una dinàmica pròpia i específica capaç d'escapar-se amb facilitat de les intervencions en els diferents fronts de la política lingüística. Les formes de les interaccions dels individus no són, doncs, no només directament determinades des del pla polític, sinó que poden presentar resistències importants als objectius oficials i tendències absolutament contràries als propòsits públics explícits, tot i podent-hi estar la població majoritàriament d'acord.

Seria suïcida per a la continuïtat de la comunitat lingüística catalana ignorar els comportaments lingüístics no-formals tot esperant que les intervencions en política lingüística ja assegurin el futur i garanteixen l'estabilitat dels usos del català. Essent necessàries absolutament, les intervencions polítiques en els comportaments socials sovint no són suficients ni tenen sempre els seus èxits assegurats. Al costat del desenvolupament i l'aplicació de la nova Llei de política lingüística a Catalunya, que haurà d'estendre l'ús del català en les comunicacions de les *organitzacions* oficials i no-oficials, cal prestar una atenció important a la dinàmica de la comunicació entre els *individus*, on cap llei ni cap actuació constrictiva dels poders públics no pot aconseguir una influència directa i automàtica.

La dinàmica demosociolingüística ha de ser prioritzada com a camp d'estudi i com a assaig d'imaginar nous camins per a la intervenció pública, a part dels tradicionals ja implantats o en vies d'aplicació. L'avaluació última dels èxits o fracassos de la política lingüística es jugarà en els compor-

taments no-formals dels individus, els únics capaçs finalment de decidir o bé l'extensió del català com a llengua habitual —i, amb el temps, primera, si així ho vol— de la majoria de la població o bé la reducció del nombre dels seus parlants quotidians i la consegüent secundarització com a llengua dels individus del seu grup històric.

5. BIBLIOGRAFIA

ALLARD, Réal i LANDRY, R.

1987 «Étude des relations entre les croyances envers la vitalité ethnolinguistique et le comportement langagier en milieu minoritaire francophone», a: THÉBERGE, R. i J. LAFONTANT (ed.), *Demain, la francophonie en milieu minoritaire*. Winnipeg: Centre de recherche du Collège de Saint-Boniface, pàg. 15-41.

1992 «Ethnolinguistic Vitality Beliefs and Language Maintenance and Loss», a: FASE, W. K. i KROON, S. (dir.), *Maintenance and Loss of Minority Languages*. Amsterdam: John Benjamins, pàg. 171-195.

AUNGER, Edmund

1981 *In Search of Political Stability: A Comparative Study of New Brunswick and Northern Ireland*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

1989 «Language and Law in the Province of Alberta», a: PUIPIER, P. i WOEHLING, J. (ed.), *Language and Law*. Montreal: Wilson & Lafleur, pàg. 203-229.

1993 «The Decline of a French-Speaking Enclave: A Case Study of Social Contact and Language Shift in Alberta», *Canadian Ethnic Studies*, núm. 25 (2), pàg. 65-83.

1996 «Dispersed Minorities and Segmental Autonomy: French-Language School Boards in Canada», *Nationalism and Ethnic Politics*, núm. 2 (2), pàg. 191-215.

BASTARDAS i BOADA, Albert

1997 «Substitution linguistique versus diglossie dans la perspective de la planétarisation», a: BOUCHARD, G. i LAMONDE, Y. (dir.), *La nation dans tous ses États*. Montréal/París: Harmattan, pàg. 112-129.

BERNARD, Roger

1994 «Les enjeux de l'exogamie», a: *Actes du mini-colloque national sur l'exogamie (Rockland, Ontario)*. Ottawa: Fédération des Communautés Francophones et Acadienne du Canada/Commissariat aux Langues Officielles.

BRANDON, John V.

1992 *Permisie vs. Swan Valley School Division N. 35: a case study in the politics of second language*. Tesi doctoral, Universitat de Manitoba.

CARDINAL, L. (dir.)

1993 *Une langue qui pense: la recherche en milieu minoritaire francophone au Canada*. Ottawa: Les Presses de l'Université Laval.

CASTONGUAY, Charles

1994 *L'assimilation linguistique: mesure et évolution, 1971-1986*. Québec: Publications du Québec, Dossiers du Conseil de la Langue Française.

COMMISSIONER OF OFFICIAL LANGUAGES

1994 *Annual Report 1993/Rapport Annuel 1993*. Ottawa: Minister of Supply and Services.

COHEN, L., SMITH, P. i WARWICK, P.

1987 *The Vision and the Game. Making the Canadian Constitution*. Calgary: Detslig Enterp. Ltd.

CONGRÈS INTERNATIONAL DES LINGUISTES

1993 *Les langues menacées: actes du XVe Congrès International des Linguistes*. Québec: Presses de l'Université Laval.

DE VRIES, John

1986 *Towards a Sociology of Languages in Canada*. Québec: CIRB.

DIRECTION GÉNÉRALE DE LA PROMOTION DES LANGUES OFFICIELLES

1991 *L'état des communautés minoritaires de langue officielle: indicateurs de développement*. Ottawa: Direction Générale de la Promotion des Langues Officielles.

DUBÉ, P.

1993 «Une étude cas portant sur la genèse et les résultats de la judicalisation des droits scolaires: le cas Bugnet en Alberta», *Revue canadienne des langues modernes/Canadian Modern Language Review*, num. 49 (4), pàg. 704-715.

FÉDÉRATION DES FRANCOPHONES HORS QUÉBEC

1990 *La Francophonie à l'heure des choix*. Ottawa.

GOUVERNEMENT DU CANADA

1984 *La Charte des droits et libertés. Guide à l'intention des Canadiens*. Ottawa: Ministère des Approvisionnement et Services.

GAGNON, Marc

1974 *Attitude linguistique des adolescents francophones du Canada*. Québec: Centre International de Recherche sur le Bilinguisme/International Center for Research on Bilingualism.

- HAMERS, Josiane
 1989 «Les réseaux sociaux et le maintien de la langue ancestrale», *Revue Québécoise de Linguistique Théorique et Appliquée*, vol. 8, 2 d'avril, pàg. 103-114.
- HARRISON, Brian
 1990 *Mesures de la vitalité de la langue maternelle pour les langues autres que les langues officielles au Canada*. Ottawa: Multiculturalisme et Citoyenneté Canada.
- HARRISON, B. i MARMEN, L.
 1994 *Les langues au Canada*. Ottawa: Statistique Canada.
- HELLER, Monica
 1984 *Strategic ambiguity: code-switching in the management of conflict*. Toronto: Centre de Recherche en Éducation Franco-ontarienne.
 1986 *The role of language in the formation of ethnic identity: an ethnographic approach*. Toronto: Centre de Recherches en Éducation Franco-ontarienne.
- HELLER, M. i Lévy, L.
 1992 «Mixed Marriages: Life on the Linguistic Frontier», *Multilingua*, núm. 11, 1, pàg. 11-44.
- Joy, Richard J.
 1972 *Languages in Conflict*. Toronto: McClelland and Stewart Ltd.
- JULIEN, R.
 1993 «The Evolution of Francophone Schools: The Case of Alberta (1982-1993)», *Revue canadienne des langues modernes/Canadian Modern Language Review*, núm. 49 (4), pàg. 716-733.
- KIMPTON, Lise
 1984 *The Historical Development and the Present Situation of the French Canadian Community of Ontario*. Ottawa: Dept. of Sociology and Anthropology, Carleton University.
- LABERGE, Yvon
 1994 *Regard sur nos défis: les couples exogames et l'école distincte en Alberta*. Rapport soumis à la Fédération des Parents Francophones de l'Alberta.
- LACOMBE, Sylvie
 1997 «La comparaison pour quoi faire? À la recherche des 'totalités sociales' dans le contexte canadien», a: BOUCHARD, G. i LAMONDE, Y. (dir.), *La nation dans tous ses états*. Montreal/Paris: Harmattan, pàg. 205-220.

LANDRY, Rodrigue i ALLARD, R.

- 1984 «Bilinguisme additif, bilinguisme soustractif et vitalité ethnolinguistique», *Recherches Sociologiques*, núm. 15 (2-3), pàg. 337-358.
- 1985 «Choix de la langue d'enseignement: une analyse chez des parents francophones en milieu bilingue soustractif», *The Canadian Modern Language Review/La revue canadienne des langues vivantes*, núm. 41, 3, pàg. 480-500.
- 1987 «Développement bilingue en milieu minoritaire et en milieu majoritaire», a: PÉRONNET, L. (ed.), *L'école contribue-t'elle à maintenir la vitalité d'une langue minoritaire?* Moncton: Centre de Recherche en Linguistique Appliquée, pàg. 11-30.
- 1988a «L'assimilation linguistique des francophones hors Québec, le défi de l'école française et le problème de l'unité nationale», *Revue de l'Association Canadienne d'éducation de langue française*, núm. 16 (3), pàg. 38-53.
- 1988b «Can Schools promote additive bilingualism in minority group children?», a: MALAVE L. i DUQUETTE, G. (ed.), *Language, Culture, and Cognition: A collection of studies in first and second language acquisition for educators in Canada and the United States*. Clevedon, England: Multilingual Matters.
- 1989 «Vitalité ethnolinguistique et diglossie», *Revue Québécoise de Linguistique Théorique et Appliquée*, núm. 8 (2), pàg. 73-101.
- 1990a «The Acadians of New Brunswick: Demolinguistic Realities and the Vitality of the French Language», *International Journal of the Sociology of Language* (Special Issue), en premsa.
- 1990b «Contact des langues et développement bilingue: un modèle macroscopique», *The Canadian Modern Language Review/La revue canadienne des langues vivantes*, núm. 46 (3), pàg. 527-553.
- 1991 «School and Family French Ambiance and the Bilingual Development of Francophone Western Canadians», *Canadian Modern Language Review*, núm. 47, pàg. 878-915.
- 1994 «Diglossia, Ethnolinguistic Vitality and Language Behavior», *International Journal of the Sociology of Language*, núm. 108, pàg. 15-42.
- 1997a «Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality: An Empirical Study», *Journal of Language and Social Psychology*, núm. 16, 1, març de 1997.
- 1997b «L'exogamie et le maintien de deux langues et de deux cultures: le rôle de la francité familioscolaire», *Revue des Sciences de l'Éducation*, núm. 23, 3, pàg. 561-592.

LAPONCE, Jean A.

1984 *Langue et territoire*. Quebec: Les Presses de l'Université Laval.

1989 «L'aménagement linguistique et les effets pervers», a: PUIER, P. i WOEHLING, J., *Langue et droit/Language and Law*. Montreal: Institut International de Droit Linguistique Comparé.

LÉGAULT, Josée

1992 *L'invention d'une minorité: les anglo-qubécois*. Montreal: Les Éditions du Boréal.

MARTEL, Angéline

1991 *Les droits scolaires des minorités de langue officielle au Canada: De l'instruction à la gestion/Official Language Minority Education Rights in Canada: From instruction to management*. Ottawa: Commissariat aux Langues Officielles.

1995 «L'article 23 de la Charte Canadienne et les effectifs scolaires des minorités francophones 1982-1995. Constats démolinguistiques d'une émancipation structurelle», *Revista de Llengua i Dret*, núm. 24, pàg. 165-187.

MARTIN-JONES, Marilyn

1989 «Language, power, and linguistic minorities: the need for an alternative approach to bilingualism, language maintenance and shift», a: GRILLO, R., *Social Anthropology and the Politics of Language*. Londres/Nova York: Routledge.

MOSSIMAN-BARBIER, Marie-Claude

1992 *Immersion et bilinguisme en Ontario*. Rouen: Université de Rouen.

NELDE, Peter

1986 *Plurilinguisme en Europe et au Canada. Perspectives de Recherche*. Bonn: Dümmler.

PENDAKUR, Ravi

1990 *Situation linguistique au Canada. Conservation de la langue ancestrale et transfert à une autre langue*. Ottawa: Multiculturalisme et Citoyenneté Canada.

RAVAULT, René-Jean

1983 *Perception de deux solitudes: étude sur les relations entre les deux communautés de langues*. Quebec: CIRB.

SAINT-JACQUES, Bernard

1976 *Aspects sociolinguistiques du bilinguisme canadien*. Quebec: CIRB/ICRB.

SMILEY, Donald

1992 «Language Policies in the Canadian Political Community», a: LA-PIERRE, J.W. et alii (ed.), *Etre contemporain: Mélanges en l'hon-*

neur de Gérard Bergeron. Sillery: Les Presses de l'Université de Québec.

TREMBLAY, Daniel

1987 *Les enjeux juridiques et sociopolitiques des conflits linguistiques au Nouveau-Brunswick*. Québec: CIRB.

TAYLOR, Charles

1993 *Reconciling the Solitudes. Essays on Canadian Federalism and Nationalism*. Montreal/Kingston: McGill-Queen's University Press.

WADE, Mason

1966 *Les Canadiens français, de 1760 à nos jours*. Vol. I. Ottawa: Le Cercle du Livre de France.

—abstract / resumen—

THE RELATIONSHIP BETWEEN
LANGUAGE POLICY AND LANGUAGE
BEHAVIOUR: NOTES ON CASES FROM
FRANCOPHONE CANADA OUTSIDE
OF QUEBEC

Albert BASTARDAS I BOADA

Government language policy measures aimed at promoting the maintenance of specific languages pose a special challenge when the speakers of a specific language group living amongst other language groups in a given territory constitute a minority.

The current sociolinguistic situation in Catalonia is no longer a typical case of what has traditionally been referred to as «language normalization», but, rather, a complex situation in which the coexistence of two large language groups has become a factor that shall determine the outlook and future development of the situation. Consequently, one must complement traditional approaches with other perspectives

LAS RELACIONES ENTRE POLÍTICA
LINGÜÍSTICA Y COMPORTAMIENTO
LINGÜÍSTICO: APUNTES DESDE LOS CASOS
DEL FRANCÉS EN CANADÁ FUERA
DE QUEBEC

Albert BASTARDAS I BOADA

Los grupos lingüísticos que viven mezclados con otros en un mismo territorio presentan una problemática especial, sobre todo si éstos son proporcionalmente minoritarios, en relación al éxito de las posibles intervenciones de política lingüística favorables a su mantenimiento.

La situación sociolingüística actual en Cataluña ya no es un caso típico de la tradicionalmente llamada «normalización lingüística», sino una compleja situación en la que la coexistencia de dos grandes grupos lingüísticos se ha convertido en un hecho determinante de la caracterización del caso y de su futura evolución. Es necesario, pues, complementar las aproximaciones tra-

based on similar cases, the main point of commonality being the territorial co-existence of two different language groups. These cases should also be framed in such a way that both groups have official recognition for their languages and the public authorities implement language equality policies.

An example of this situation may be found in Francophone Canada outside of Quebec. There, the language rights of the French-speaking population are guaranteed by the Constitution. However, the majority of the Francophone population outside Quebec is integrated in societies and commercial and media environments which are predominantly Anglo. A close look at this situation shows that the weakening of the intergenerational continuity of French in these areas cannot be understood without taking into account the fundamental role of social relationships.

Speaking of the continuity of the Catalan language community, the author maintains that one cannot ignore informal language behaviours and at the same time expect language policy measures to ensure the future and guarantee the stability of Catalan use.

dicionales con otras perspectivas que partan de casos similares (coexistencia territorial de dos grupos diferentes como factor sobresaliente), y en un marco en el que ambos grupos vean reconocidas oficialmente sus lenguas y los poderes públicos lleven a la práctica políticas de igualdad lingüística.

Un ejemplo de esta situación lo encontramos con la lengua francesa en Canadá fuera de Quebec. Allí, la población francófona goza de garantías constitucionales respecto a su lengua, pero reside mayoritariamente integrada en sociedades y ámbitos comerciales y mediáticos de predominio anglófono. Una mirada atenta a esta situación muestra que el ámbito de las relaciones sociales es fundamental para entender que la continuidad intergeneracional del francés se debilite en estas zonas.

Según el autor, y en relación a la continuidad de la comunidad lingüística catalana, no pueden ignorarse los comportamientos lingüísticos no-formales y esperar que las intervenciones en política lingüística aseguren el futuro y garanticen la estabilidad del uso del catalán.